

8. Кожан В.В. Особисті права та свободи людини : загальнотеоретичне дослідження : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 229 с.

УДК 347.63:341.231.14:342.726-053.2/5:351.755

Юлія ВАСЮТА,

ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Валентина МИРОНЕНКО

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОРЯДКУ ВИЇЗДУ ДІТЕЙ ЗА КОРДОН В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини (п. 8 ст. 7 Сімейного кодексу України (далі – СК України)) [8]. В окремих законодавчих положеннях визначено правові норми, які зобов'язують враховувати інтереси дитини не лише батьків, а й органи опіки і піклування, суд. Передусім контроль батьків за пересуванням дитини є істотно необхідним за умови залишення дитиною території країни, де вона проживає, адже це може спричинити появу загроз для її життя та здоров'я. Також зауважимо, що категорія справ щодо виїзду дитини за кордон, на противагу іншим категоріям сімейних справ, спрямована на оперативний захист інтересів дитини, уникаючи будь-яких затримок, які можуть негативно відобразитися на формуванні цих інтересів (наприклад, конфлікт між батьками дитини).

Насамперед, слід розглянути актуальні питання, які постають на етапі виїзду дитини за кордон в умовах дії воєнного стану. З моменту введення воєнного стану в Україні, Кабінет Міністрів України вніс зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України, а відтак, сформувалася спрощена процедура виїзду дітей за кордон. Відповідно до абз. 13 п. 2-3 Правил передбачено виїзд за межі України дітей, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з батьків, баби, діда, повнолітніх брата, сестри, мачухи, вітчима або інших осіб, уповноважених одним з батьків письмовою заявою, завіреною органом опіки та піклування, здійснюється без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків та за наявності паспорта громадянина України або свідоцтва про народження дитини (за відсутності паспорта громадянина

України)/документів, що містять відомості про особу, на підставі яких Державна прикордонна служба України дозволить перетин державного кордону. Окрім того, в разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану рішення щодо надання дозволу на виїзд за межі України особі чоловічої статі, яка супроводжує дитину, яка не досягла 16-річного віку, приймається з урахуванням приналежності супроводжувача особи до переліку категорій осіб, які звільнені від військової служби та мобілізації, за наявності підтверджуючих документів. Також після прибуття вищезазначених категорій дітей за межі України особи, що супроводжують дитину, зобов'язані протягом одного робочого дня звернутися до консульської установи України в країні перебування для постановки дитини на тимчасовий консульський облік. Проте, нині для виїзду в супроводі одного з батьків, баби, діда, повнолітнього брата, сестри, мачухи, вітчима достатньо наявності документів, які підтверджують сімейні зв'язки супроводжувача особи з дитиною (свідоцтво про народження, свідоцтво про шлюб тощо), а нотаріально посвідчена згода одного з батьків на виїзд дитини за кордон потрібна у разі виїзду дитини в супроводі особи, яка не є одним із її батьків, бабою, дідом, братом, сестрою, мачухою або вітчимом [6]. Так, прослідковується неоднозначність щодо балансування між принципами сімейно-правових відносин. З одного боку, необхідність забезпечення найкращих інтересів дитини, з урахуванням дії воєнного стану (згідно з положеннями Європейської конвенції про здійснення прав дітей [3]), а з іншого, – рівність прав батьків щодо особистого спілкування та виховання дитини (ст. 141 СК України [8]). Так, в умовах дії воєнного стану дитина може перетнути кордон за наступних випадків: 1) у супроводі одного з батьків без нотаріальної згоди іншого; 2) в супроводі дідуся чи бабусі, повнолітніх сестри чи брата, вітчима/мачухи за наявності документа, що підтверджує родинні зв'язки.

Одним із ключових моментів внесення змін до Правил є те, що надано право одному з батьків безперешкодно перетинати кордон з дитиною без згоди на це другого з батьків, а тому з батьків, хто заперечує – залишено право бути позивачем у справах про заборону виїзду дитини за кордон без його згоди. В умовах сьогодення відбулася заміна «пасивного» способу захисту батьківських прав того з батьків, хто проживає окремо від дитини, на «активний». Відтак, до моменту запровадження воєнного стану суди в порядку спрощеного позовного провадження розглядали справи про надання дозволу на виїзд дитини за кордон без згоди одного з батьків, позивачем в яких був той з батьків, хто мав намір безперешкодно перетнути кордон, однак, з моменту запровадження в Україні воєнного стану, той з батьків, хто заперечує проти виїзду дитини за кордон, має право пред'явити позов про заборону виїзду дитини за межі України та доказати в загальному позовному

провадженні наявності ризику викрадення (незаконного переміщення) дитини [5].

Окрім того, різні категорії випадків вищезокресленого дослідження зумовлюють наявність різних документів для виїзду дітей за кордон. Наприклад, за даними Держприкордонслужби, діти можуть виїжджати на оздоровлення та відпочинок лише за згодою Національної соціальної сервісної служби України [4]. Втім, нотаріальне засвідчення документів не потрібне. Для виїзду необхідні наступні документи: паспорт громадянина України для виїзду за кордон дитини або свідоцтво про народження дитини, згода Нацсоцслужби на виїзд групи дітей, список групи дітей та осіб, які їх супроводжують за кордон, погодження службою у справах дітей згоди представників кожної дитини на її виїзд та заяви батьків на виїзд дитини за кордон, завіреної службою у справах дітей [2, с. 161].

Також виокремлено особливості в порядку перетину кордону дитиною, хворою на тяжкі захворювання, якій не встановлено інвалідність. Її може супроводжувати один із батьків, усиновлювачів (у т. ч. чоловіки у віці від 18 до 60 років), а також баба, дід, повнолітній брат, сестра, мачуха, вітчиму або інша особа, уповноважена одним із батьків. У цьому випадку нотаріально посвідченої згоди іншого з батьків не потрібно, однак, встановлено перелік наступних документів: довідка за формою № 080-3/о, що має бути підписана головою та членами лікарсько-консультативної комісії, а у разі виїзду із одним із батьків, усиновлювачів, баби, діда, повнолітнього брата, сестри, мачухи чи вітчима, необхідні документи, що підтверджують сімейні зв'язки такої особи із дитиною. У випадках, коли дитина з інвалідністю перетинає кордон, нотаріальна згода теж не потрібна, а супроводжувати її може один із членів сім'ї, опікун, піклувальник, один із прийомних батьків, батьків-вихователів (у т. ч. чоловіки у віці від 18 до 60 років). Допускається супровід таких дітей бабою, дідом, повнолітнім братом, сестрою, мачухою, вітчимою або іншою особою, уповноваженою одним із батьків. Відповідно до ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [7], додатковим документом, що пред'являється, є посвідчення, яке засвідчує призначення соціальної допомоги («дитина з інвалідністю»).

Окремою категорією є діти-сироти. Для їхнього виїзду варто теж розмежовувати окремі випадки. Так, діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування у віці до 16-ти років, якщо вони влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї, можуть виїхати лише у супроводі прийомних батьків або одного з них, або за пред'явлення оригіналу договору про влаштування дитини до прийомної сім'ї чи його нотаріально засвідченої копії. А от діти, які влаштовані на виховання та спільне проживання до дитячого будинку сімейного типу,

можуть виїхати лише за умови супроводу батьків-вихователів або одного з них, чи за наявності оригіналу або нотаріально засвідченої копії договору про управління діяльністю дитячого будинку сімейного типу [2, с. 161-162].

Слід зазначити, що одним із проблемних питань під час дії воєнного стану стало порушення права дітей бути із сім'єю. Адже існують випадки, коли діти евакуювались без супроводу батьків чи інших законних представників, без документів. І з часом діти втрачали зв'язок з батьками, не поодинокими випадками були ситуації, коли діти з України виїжджали за кордон без батьків – у супроводі родичів чи малознайомих людей. У країнах ЄС законодавство вимагає призначати опікуна таким дітям, визнаючи їх як «діти без супроводу». Коли дитина знаходиться за кордоном вона опиняється під тимчасовим захистом країни, але може бути залишеною без права вибору законного представника [1, с. 7].

Таким чином, процес виїзду дітей за кордон в умовах дії воєнного стану має спрощений характер (зокрема, це стосується не обов'язкової наявності нотаріальної згоди), однак, у свою чергу, має індивідуальний підхід до окремих категорій дітей. На периферії досліджень залишається низка дискусійних питань, зокрема щодо виїзду дитини за кордон у випадках, коли місце перебування її батьків невідоме та перетин кордону під час евакуації без супроводу, що потребують врегулювання на державному законодавчому рівні.

Список використаної літератури:

1. Бондарчук Ю.П, Єщенко М.Г. Реалізація прав дітей внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. *Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис* 1'2023. С. 3-11. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.1>.

2. Гринько Р.В., Ігнат'єв А.М., Мота А.Ф., Петrenchенко С.А. Законодавство, що визначає порядок перетинання кордону дітьми у воєнний час. *Право і суспільство*. № 6 (2022). С. 159-163. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.24>.

3. Європейська конвенція про здійснення прав дітей: міжнародний документ від 25 січ. 1996 р. № 994_135. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text.

4. Перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану. Питання-відповідь. Державна прикордонна служба України: офіційний веб-сайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/peretinannya-derzhavnogo-kordonu-pid-chas-pravovogo-rezhimu-vonnogo-stanu-pitannya-vidpovid/>.

5. Постанова Верховного Суду від 12 черв. 2023 р. у справі № 748/1575/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111486899/>.

6. Правила перетинання державного кордону громадянами України: постанова Кабінету Міністрів України від 27 січ. 1995 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text>.

7. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України № 2109-III від 16 листоп. 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>.

8. Сімейний кодекс України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

УДК 347 96/: 47.627.24 (477)

Інна ВЛАСЕНКО,

*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Валентина МИРОНЕНКО

ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОГО ПОРЯДКУ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Розірвання шлюбу стало однією з соціальних проблем сучасного світу. З кожним роком кількість розлучень як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу збільшується.

Розірвання шлюбу згідно з законодавством України може здійснюватися органами реєстрації актів цивільного стану (адміністративний порядок) або судом. Зокрема, процедура розірвання шлюбу в судовому порядку обов'язково застосовується, якщо в подружжя є спільні неповнолітні діти або якщо між подружжям, в якого не має дітей, відсутня згода на розірвання шлюбу. Сама ж процедура є складною і переважно довготривалою. Разом з цим, законодавство України не містить чіткого механізму розірвання шлюбу, який би сприяв захисту прав та законних інтересів дітей у разі розірвання шлюбу подружжям.

Вказану проблему, на нашу думку, частково можливо вирішити шляхом запровадження процедури розірвання шлюбу в нотаріальному порядку, яка матиме вплив на скорочення строків розгляду справ про розірвання шлюбу, розвантаження судових органів та сприятиме захисту прав та законних інтересів дітей.

Розірвання шлюбу, як зазначає К.М. Глиняна, є важливим процесом у житті багатьох людей, тому правильне вирішення та достатній рівень